

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Κοινωνιολογία εἶναι νεωτάτη καὶ σπουδαιότατη ἐπιστήμη. Πρὸς σπουδὴν δ' αὐτῆς, ὅπως συμβαίνει καὶ περὶ πάσης ἐπιστήμης καὶ δὴ νεωτάτης, πρέπει προηγουμένως καὶ εἰσαγωγικῶς νὰ κατανοήσωμεν :

α) Τίς ἡ ἔννοια τῆς ἐπιστήμης ταύτης.

β) Τίς ἡ χρησιμότης καὶ ἡ ἀνάγκη αὐτῆς.

γ) Ποῖον τὸ περιεχόμενον ἢ τὰ προβλήματα αὐτῆς καὶ ἀκολουθῶνς τίνες αἱ μέθοδοι, διὰ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νὰ ἐρευνηθῶσι ταῦτα.

Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν πρῶτον τίς ἡ ἔννοια τῆς Κοινωνιολογίας.

I. Ἐννοια τῆς Κοινωνιολογίας

Ἐκάστη ἐπιστήμη καθορίζεται ἐκ τοῦ κύκλου τῶν φαινομένων, τὰ ὅποια ἐξετάζει. Ἡ Φυσικὴ λ.χ. ἐκ τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἡ Ψυχολογία ἐκ τῶν ψυχικῶν κ.ο.κ. Καὶ ἡ Κοινωνιολογία ἐπομένως θὰ καθορισθῇ ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ παρουσιαζομένων φαινομένων, τὰ ὅποια ἐξετάζει, τ.ἔ. τῶν κοινωνικῶν φαινομένων.

Ἄλλὰ ποῖα τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ; Τίς ἡ ἔννοια τῆς Κοινωνίας ;

Ἄς ὀρμηθῶμεν ἐκ παραδειγμάτων :

α) Περιπατηταὶ εἰς τὴν ἀκτὴν Παλαιοῦ Φαλήρου βαδίζοντες βραδέως, σταματῶσιν αἰφνης πρὸς στιγμὴν καὶ παρατηροῦσι σμῆνος ἀεροπλάνων ἐκτελοῦν γυμνάσια ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν των.

β) Ἀριθμὸς ὄρισμένος 10 - 15 ἀτόμων, γνωστῶν καὶ ἀγνώστων, ἐπανέρχεται ἐπὶ λεωφορείου ἐκ τῆς ἐξοχῆς εἰς τὰς Ἀθήνας. Καθ' ὁδὸν τὰ ἄτομα ταῦτα παρατηρήσαντα αὐτοκινητικὸν δυστύχημα σταματῶσι τὸ λεωφορεῖον, κατέρχονται πάντα καὶ σπεύδουσι πρὸς διάσωσιν τῶν τυχόν πληγωμένων, τοὺς ὁποίους μεταφέρουσι διὰ τοῦ λεωφορείου εἰς τι πλησίον νοσοκομεῖον καὶ ἀκολουθῶνς ἐπιστρέφουσιν εἰς τὰς οἰκίας των.

γ) Πλήθος ἀνθρώπων, γνωστῶν καὶ μὴ μεταξύ των, προσέρχεται κατὰ τὴν Κυριακὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, προσεύχεται ἀπὸ κοινοῦ, ἀκούει θείας ψαλμωδίας κλπ. καὶ μετὰ τινα χρόνον ἐξέρχεται διαλυόμενον.

δ) Ὅμας ἐκ φωτισμένων ἀνθρώπων, κατοίκων προαστείου Ἀθηνῶν, παρατηρεῖ τὴν ἔλλειψιν δένδρων εἰς τὸ προάστειόν της, ἀποφασίζει νὰ ἰδρύσῃ σύλλογον, σκοπὸν ἔχοντα τὴν φύτευσιν καὶ διατήρησιν τοῦ «Πρασίνου» εἰς τὴν κοινότητα αὐτῆς. Συνέρχεται λοιπὸν εἰς τὸ Σχολεῖον τοῦ Προαστείου,

συζητεί τὴν ἀνάγκην ταύτην, λαμβάνει ἀπόφασιν, ἐκλέγει προσωρινὴν διοικητικὴν ἐπιτροπὴν, συντάσσει καταστατικόν, ἐπιτυχάνει τὴν ἔγκρισίν του, ἐγγράφει ὡς μέλη, εἰ δυνατόν, πάντας τοὺς κατοίκους καὶ χωρεῖ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως.

ε) Οἱ μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου τῆς αὐτῆς κοινότητος, ἐπιθυμοῦντες νὰ καταστήσωσι τὸ Γυμνάσιόν των ἀνώτερον τῶν ἄλλων, ἀποφασίζουσι νὰ ἀναλάβωσιν ὑποχρεωτικῶς δι' ὅλου τοῦ χρόνου τῆς σχολικῆς των ζωῆς νὰ θεραπεύσωσιν ὠρισμένας ἀνάγκας αὐτοῦ (τάξεως, καθαριότητος, εὐπρεπείας, ψυχαγωγίας, ἀθλητικῆς ζωῆς, φιλολογικῆς σπουδῆς κλπ.) Ἀνακοινοῦσι τὴν ἀπόφασίν των εἰς τὸν Γυμνασιάρχην καὶ βοηθούμενοι ὑπ' αὐτοῦ κατανέμονται εἰς ομάδας, ὡς ἕκαστος προτιμᾷ· ἀναλαμβάνοντες δ' ἕκαστος ὠρισμένας ὑποχρεώσεις καὶ καθήκοντα ἐκλέγουσιν εἰς ἑκάστην ὀμάδα τοὺς ἀρχηγοὺς των, καταγράφουσι καὶ ψηφίζουσι τὸ καταστατικόν των καὶ, χωρὶς νὰ παρεμποδίσωσι τὴν λειτουργίαν τῶν ἄλλων ὀμάδων, ἐργάζεταί—ἕκαστος εἰς ὃ ἔργον ἐτάχθη—διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὠρισμένων ἑκάστοτε σκοπῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχομεν εὐρυτέρας ομάδας, συλλόγους, σωματεῖα, συνεταιρισμούς, ἐνώσεις, ὀργανώσεις κλπ.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα ἔχομεν φαινόμενα καὶ ἐνεργείας τελουμένας οὐχὶ ὑφ' ἑνός, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν ἀτόμων, ὑπὸ ὀμάδων, ὀμαδικὰ τ.ἔ. κοινωνικὰ (ἀπὸ κοινοῦ) φαινόμενα, προσερχόμενα ἐκ συστήματος ἰδεῶν, συναισθημάτων, πίστεων, διαφερόντων καὶ πεποιθήσεων. Τὰ φαινόμενα δ' αὐτὰ γεννῶνται ἀφ' ἧς στιγμῆς περισσότερα τοῦ ἑνός ἄτομα ἐνούμενα ἀποβλέπουσιν εἰς τινὰ ὠρισμένον σκοπόν, δὲν θὰ ἐγεννῶντο δὲ βεβαίως, ἂν τὰ ἄτομα δὲν ἦνοῦντο, ἀλλ' ἔδρων μεμονωμένως. Ἄν ἡ ἐνωσις αὐτῶν εἶναι πρόσκαιρος καὶ τυχαία (πρβλ. α', β' καὶ γ' παραδείγματα) τότε καὶ ἡ ὀμάς εἶναι τυχαία, ὑπάρχουσα μόνον προσκαιρῶς, ἐφ' ὅσον δηλ. τὸ κοινὸν ἔλαττήριον καὶ ὁ σκοπὸς διαρκεῖ, ἂν δὲ τοῦναντίον ἡ ἐνωσις των ἀποβλέπη εἰς ἐπανειλημμένην καὶ συμφώνως πρὸς ὠρισμένους τρόπους ἐνέργειαν, πρὸς ἐπιτυχίαν σκοποῦ σταθεροῦ, τότε ἡ ὀμάς αὕτη εἶναι ὀ ρ γ α ν ω μ έ ν η, μόνιμος καὶ οὐχὶ παροδικῆ ἢ τυχαία, (πρβλ. δ' καὶ ε' παραδείγματα) τὸ δ' ἐν αὐτῇ ἐντεταγμένον ἄτομον ἀποβαίνει ὀ ρ γ α ν ο ν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ὀμάδος.

Τοιοτοτρόπως ἀναλόγως τῆς διαρκείας τῶν φαινομένων αὐτῶν καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἕκαστον μέλος τῆς ὀμάδος ἐνεργεῖ, διακρίνομεν δύο εἰδῶν ὀμάδας, τυχαίας ἢ παροδικὰς καὶ μ ο ν ί μ ο υ ς ἢ ὀ ρ γ α ν ω μ έ ν α ς.

Τὰ γνωρίσματα τῆς ὀργανωμένης ὀμάδος εἶναι :

α) Ὅμοια παρὰ πάντων τῶν μελῶν ἀντίδρασις εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ κοινωνικοῦ φαινομένου καὶ κοινὴ ἐπομένως ψυχικὴ ἐνέργεια, ἀσυνειδήτως μᾶλλον τελουμένη.

β) Εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἀποδεδεγμένος κοινὸς σκοπός.

γ) Κοινὰ μέσα καὶ κοινοὶ τρόποι ἐνεργείας πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ.

δ) Γνώρισμα, ἐκ τῆς τοιαύτης ἀμοιβαίας ἀποδοχῆς καὶ συνεργασίας καὶ κοινῆς προσπαθείας πηγάζον, ἀλλὰ σπουδαιότατον, εἶναι ἡ κοινὴ ὑπερατομικὴ βούλησις, τὸ ὀμαδικὸν πνεῦμα καὶ ἡ κοινὴ συνείδησις καὶ γνώμη. Πᾶσαι δηλαδὴ αἱ ἀτομικαὶ βουλήσεις τῶν μελῶν συμπεκνοῦνται εἰς μίαν κοινήν, ὑπὲρ τὰ ἄτομα, ὑπερατομικὴν βούλησιν καὶ κοινωνικὴν συνείδησιν, ἣτις ὑποβάλλει πιεστικῶς τὸ πρακτέον, ἀποκρυσταλλωμένη δὲ ἐγγράφως εἰς τὰ ἄρθρα ἢ τὰς διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ ἢ τοῦ ὀργανισμοῦ, ἢ ἀγράφως εἰς τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα ἐκάστης ὀργανωμένης ομάδος, πειθαναγκάζει τὰ μέλη αὐτῆς εἰς τὰς συμφώνως πρὸς αὐτὰ ἐκάστοτε ἐνεργείας των, ἢ συμπεριφορὰν των.

Ἡ ὑπερατομικὴ δηλ. αὐτὴ βούλησις εἶναι ἐκείνη, ἣ ὁποία ὠθεῖ ἀσυνειδήτως ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον τὰ ἄτομα πάσης ὀργανωμένης ομάδος εἰς περαιτέρω ἐνέργειαν. Διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς δὲ ταύτης τὰ ἄτομα διαμορφοῦνται καὶ διαπλάσσονται διαφόρως, ἀποκτῶνται νέας σκέψεις καὶ νέας ἐνεργείας, μὴ γνωστὰς εἰς αὐτὰ προηγουμένως καὶ ὑφίστανται διαρκῆ ἐπίδρασιν, ἀναλόγως τῶν ομάδων, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκουσιν (οἰκογενείας, κοινότητος, σχολικοῦ συλλόγου ἢ ἐπαγγελματικοῦ κλπ.) Οὕτω δὲ ἡ πνευματικὴ των διάθεσις διαμορφοῦται καὶ ἡ δραστηριότης των γίνεται πλουσιωτέρα καὶ ὑποτάσσονται ἐνίοτε τυφλῶς καὶ ἀσυνειδήτως εἰς τῆς ομάδος τὴν βούλησιν. Ἐν δὲ ἄτομον ἀναμειγμένον εἰς τὸ ἐν ἐξεγέρσει πλῆθος ἀναγκάζεται καὶ προβαίνει εἰς πράξεις ὅλως ξένας εἰς αὐτὸ προηγουμένως.

Ἐκ ταύτης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς αἱ πεποιθήσεις καὶ πίστεις καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ αἱ περὶ δικαίου ἀντιλήψεις καὶ ἡ ὅλη μόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου διαμορφοῦνται καὶ ρυθμίζονται. Οὕτως ἐκάστη ὀργανωμένη ὁμάς ἀποβαίνει ἐν παιδαγωγικὸν περιβάλλον, τὸ ὁποῖον καθορίζει τὸν βίον καὶ τὸ μέλλον τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν μελῶν.

Ἐκ τῆς τοιαύτης κοινῆς συνειδήσεως προῆλθε λ.χ. καὶ ἡ παράδοσις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν σεβασμὸν τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος διὰ τῆς τοποθετήσεως τῶν ἠθικῶν ἀντιλήψεων τῆς ζωῆς ὑπὲρ τὰς ὑλικὰς, προῆλθεν ἐπίσης τὸ ἐρριζωμένον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ ἡμῶν φιλότιμον, ἡ θαυματουργὸς αὐτὴ δύναμις τοῦ ἀρχαίου, ἀλλὰ οὐχ ἦττον καὶ τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ λαοῦ, δύναμις καὶ ἐλατήριον καὶ παράγων αποφασιστικὸς διὰ τὴν ζωὴν καὶ τύχην πάσης κοινωνίας ἢ λαοῦ ἔχοντος αὐτό.

Ἐκ τῆς σημασίας ταύτης τῆς κοινωνικῆς ἢ συλλογικῆς συνειδήσεως ἀγόμενοι οἱ Κοινωνιολόγοι σπουδάζουσι τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, ἵνα ἐπιτύχωσι γνῶσιν ἀκριβεστέραν περὶ τῶν ἀτόμων.

Οὕτως ἡ Κοινωνιολογία εἶναι ἐπιστήμη ψυχολογικὴ, ἀνευ τῆς ὁποίας ἡ ψυχολογία τοῦ ἀτόμου θὰ ἔμενεν ἀσυμπλήρωτος.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ γνωρίσματα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ὀργανωμένων ομάδων καὶ τὰ φαινόμενα τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργείας αὐτῶν, ἕνεκα τῆς ὁποίας—κοινῆς ἐνεργείας—καὶ κοινωνικαὶ ομάδες αὗται καλοῦνται.

2. Ἕννοια τῆς Κοινωνίας

Οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς ἀνωτέρω κοινωνικὰς αὐτῶν σχέσεις καὶ τὴν κοινὴν αὐτῶν διαβίωσιν ἀποτελοῦσι πλείστας ὅσας τοιαύτας ὀργανωμένας ομάδας ἀναλόγως τοῦ διαφέροντός των. Οὕτως ἔχομεν ὀργανωμένας ομάδας ἀπησχολημένας εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῆς Κοινωνίας (ἀστυνομικὸν σῶμα, δικαστικὸν σῶμα, νομοθετικὸν σῶμα κλπ.) εἰς τὸν οἰκονομικὸν βίον (ἐταιρεῖαι, τράπεζαι, ὀργανισμοὶ οἰκονομικοὶ κλπ.), εἰς τὴν κοινωνικὴν Πρόνοιαν (ἀδελφότητες, σωματεῖα, φιλανθρωπικαὶ ὀργανώσεις, κοινωνικοὶ σύλλογοι κλπ.) εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον, τὸν κοινωνικὸν κλπ. περὶ ὧν περαιτέρω ὁ λόγος.

Πᾶσαι αὗται αἱ ομάδες ἔχουσι τὰ ἀνωτέρω χαρακτηριστικὰ τῆς ὀργανωμένης ομάδος καὶ ὀνομάζονται κοινωνία ἢ κοινωνικαὶ ομάδες, ἕκαστη δὲ τούτων εἶναι διάφορος τῆς ἄλλης, ἀναλόγως δὲ τοῦ διαφέροντος τῶν συνεργαζομένων ἐν αὐτῇ μελῶν ἔχει πρὸ αὐτῆς ἐν ἐπίθετον : Θρησκευτικὴ, πολιτικὴ, κοινωνικὴ, ἐπιστημονικὴ κλπ.

Παρὰ τὰς κατ' ἰδίαν ταύτας κοινωνίας ἢ ὀργανωμένας ομάδας ἔχομεν τὸν γενικὸν ὄρον Κοινωνία, ἀφορῶντα καὶ περιλαμβάνοντα ὅλα τὰ εἶδη τῶν ομάδων, αἱ ὁποῖαι βασιζονται ἐπὶ ἐνὸς οἴουδήποτε κοινωνικοῦ διαφέροντος.

Ἡ Κοινωνία λοιπὸν ἀποτελεῖται ἐκ κοινωνικῶν ομάδων, ἕκαστη τῶν ὁποίων ἔχει ἴδιον τύπον ὀργανώσεως, ἀλλ' ἔχει ἐπίσης ὅλα τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς «Κοινωνίας». Ἐκαστον δὲ ἄτομον εἶναι μέλος πλείστων ὄσων κοινωνικῶν ομάδων, οἰκογενείας, ἐκκλησίας, σωματείων, ὀργανώσεων, πολιτικοῦ κόμματος, τοῦ ἔθνους του, καὶ ἐφ' ὅσον αἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων εὐρύνονται καὶ πολλαπλασιάζονται ἀνεξαρτήτως φυλῆς ἢ θρησκείας εἶναι καὶ μέλος τῆς μεγάλης κοινωνίας τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, τῆς ὁποίας στοιχεῖα συνθετικὰ εἶναι αἱ ἐπὶ μέρος ἀνωτέρω ομάδες.

3. Ἡ ὁμαδικὴ διαγωγή ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀτομικὴν

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω σύνολόν τι ἀτόμων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἕνεκα τῆς ἀπλῆς συμβιώσεως ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ κοινωνία. Ἄλλ' ἐξ ἄλλου ὅπουδήποτε ἄνθρωποι συναθροίζονται εἰς τινα περίπτωσιν, εἴτε εἰς τὴν γωνίαν τοῦ δρόμου, εἴτε εἰς ἓνα σιδηροδρομικὸν σταθμὸν, ὅσηδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ κοινωνικὴ των ἀπόστασις ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῆς τάξεως ἢ τοῦ ἐπαγγέλματος των, τὸ ἀπλοῦν γεγονός ἐστὶν ἕκαστος ἔχει συνείδησιν τῆς παρουσίας καὶ ἄλλων εἰς τὴν συνάθροισιν αὐτὴν, δύναται νὰ προκαλέσῃ ζωηρὰν συναλλαγὴν ἢ ἀμοιβαίότητα ἐπιδράσεων, ἐξ ὧν προέρχεται συμπεριφορὰ κοινωνικὴ καὶ

ομαδική διάφορος τῆς ἀτομικῆς. Καὶ εἶναι αὕτη κοινωνική, διότι ἡ σκέψις καὶ ἐνέργεια παντὸς ἀτόμου ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν διαθέσεως τινος ἢ καταστάσεως τοῦ πνεύματος, καθ' ἣν ἕκαστος συμμετέχει συμφώνως πρὸς τὴν κοινὴν συνείδησιν, τὴν ὑπερατομικὴν βούλησιν, ἢ συμφώνως πρὸς ἔθιμα καὶ συνθήκας, τὰς ὁποίας ὅλοι ἀσυνειδήτως παραδέχονται καὶ τὰς ὁποίας ἡ παρουσία τῶν ἄλλων ἐπιβάλλει ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου.

Κατὰ ταῦτα ἡ κοινωνία, ὡς μορφή κοινῆς ψυχικῆς ζωῆς ομάδος ἀνθρώπων, εἶναι ὀντότης ἰδίαν ζωσα ζωὴν μὲ ἰδίας ἐκδηλώσεις, μὲ ἐνότητα καὶ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ἀτόμων ἢ τῶν ἐξ ὧν συνίσταται ομάδων. Συντελεῖται δ' ἡ ζωὴ τῆς Κοινωνίας διὰ τῆς συνολικῆς λειτουργίας διαφόρων κοινωνικῶν παραγόντων ἢ δυνάμεων, αἵτινες προέρχονται, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἴτε ἐκ τοῦ περιβάλλοντος (φυσικοῦ ἢ κοινωνικοῦ), εἴτε ἐκ τῶν ἐμφύτων ἰκανοτήτων καὶ τῶν διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἀνθρώπου ἀποκτωμένων δεξιοτήτων τῆς ψυχῆς. Εἶναι δὲ ἡ λειτουργία τῆς Κοινωνίας ἐνιαία, συνολικὴ καὶ ὀλοκληρωτικὴ, ὡς εἶναι καὶ ἡ ὀργανικὴ λειτουργία τοῦ ἀτόμου. "Ὅπως δ' εἰς τὸ ἄτομον εἰς πᾶσαν πρᾶξιν ἢ ἐνέργειάν του πάντα τὰ συστήματα (μυϊκόν, ἀδενικόν, νευρικόν, κυκλοφοριακόν κλπ.) συμμετέχουσιν, ἄλλοτε ἄλλο πλειότερον καὶ ἐμφαντικώτερον, οὕτω καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν οἱ συνολικῶς ἐνεργοῦντες παράγοντες ἢ δυνάμεις δύνανται νὰ συμμετέχωσιν εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἄλλοτε ἄλλο πλειότερον (1). Πάντως ὁμως ἡ ἐμφαντικωτέρα ἐνέργεια ἑνὸς ἐκ τῶν παραγόντων ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐπίδραει ἐπὶ πάντας τοὺς λοιπούς. Οὕτως ἡ διάδοσις νέας τινὸς ἰδέας καὶ ἡ ἐκδήλωσις ἐνεργείας τινὸς τῆς ομάδος ἐπιφέρει ἀναταραχὴν καὶ ἐρεθισμὸν καὶ ἐπομένως καὶ ἀντίδρασιν καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων ἢ παραγόντων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Καὶ ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἢ συνολικῆς ἐκδηλώσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς κοινωνίας εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὑγιᾶ λειτουργίαν αὐτῆς ὄχι μόνον ἡ φροντίς διὰ τὴν ὑλικὴν ἢ τὴν οἰκονομικὴν πλευρὰν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν, ἣτις εἶναι ἡ βάση τῆς συνολικῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Κατὰ πόσον εἰς μίαν κοινότητα ἢ πόλιν θὰ ὑπάρχη ἀπόκλισις ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ τοὺς παραδεδεγμένους τρόπους καὶ τὰ ἔθιμα, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς πόλεως. Εἰς κοσμοπολιτικὴν πόλιν, ὡς αἱ Ἀθῆναι, θὰ εὔρη τις καὶ ἐκκεντρικότητα, τὰς ὁποίας δυσκόλως θὰ συναντήσῃ εἰς Θεσσαλονικὴν ἢ εἰς ἄλλην ἐπαρχιακὴν πόλιν.

Διαφέρει ἐν ὀλίγοις ἡ διαγωγή καὶ ἡ ἐνέργεια ἑκάστου ἀναλόγως τοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὁποῖον ζῆ, διαφόρως ἐνεργοῦντος ὅταν ζῆ ὡς Ροβινσὼν Κρουῖσος ἢ εἰς τινὰ πολυανθρωποτάτην πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν τύποι καὶ ἔθιμα καὶ τρόποι συμπεριφορᾶς δὲν τηροῦνται. Ὅμαδικὴ λοιπὸν συμπεριφορὰ εἶναι ἡ συμπεριφορὰ ἀτόμου ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὀρμῆς κοινῆς καὶ ὀμαδικῆς,

(1) Βλ. Γ. Σάκελλαριον, Γενικὴ Ψυχολογία, σελ. 151 καὶ 160.

δρμῆς, ἥτις εἶναι ἀποτέλεσμα κοινωνικῆς ἀμοιβαίας ἐπικοινωνίας καὶ ἐνεργείας.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν τὴν ἔννοιαν τῆς Κοινωνιολογίας.

Κοινωνιολογία εἶναι ἡ ἐπιστῆμη ἢ ἐξετάζουσα τὰ φαινόμενα καὶ τὰς ἐνεργείας τῶν ομάδων, ἢ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ὁμαδικῆς διαγωγῆς καὶ ἀμοιβαίας ἐπικοινωνίας.

4. Αἱ κοινωνίαι τῶν ἀνθρώπων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τῶν ζώων

Ὅπως οἱ ἄνθρωποι οὕτω καὶ τὰ ζῷα, ἀκόμη δὲ καὶ τὰ φυτὰ ἔχουσι τὰς κοινωνίας των, τόσον τὰ εἰς πολιτισμένας χώρας ζῶντα, ὅσον καὶ τὰ εἰς τὰς ζούγκλας. Ὁ Κοινωνικὸς βίος μάλιστα τῶν εἰς τὰς χώρας ταύτας διαβιούντων ζώων εἶναι τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρων καὶ περίεργος.

Οὕτως ἐξ ἐρευνῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Carpenter εἰς τὴν Βρετανικὴν Γουϊνέαν, εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς (ἐκτάσεως 100.000 τετρ. μιλίων) ἀνεκαλύφθησαν ἀρκεταὶ κοινότητες ἀπὸ χιλιάδων ἑτῶν διαβιοῦσαι. Ὁ ἐρευνητὴς δ' ὁ διαπλέων ἐπὶ πλοιαρίου ἕνα τῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς θαλάσσης περὶ τὸ λυκαυγὲς εἰς τὸ δάσος οὐρλιάσματα πιθήκων, ζώων μεγάλων, ἰσχνῶν, ρωμαλέων, κεκαλυμμένων μὲ ἐρυθρὰς τρίχας καὶ διαβιούντων ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν δένδρων.

Αἱ φωναὶ τούτων εἶναι βαρεῖαι καὶ ἐπαναλαμβάνονται εἰς διαφόρους τόνους κατὰ ρυθμὸν εἰς ὕλον τὸ δάσος. Ἐνίοτε εἰς μόνον πίθηκος ᾠρεύεται. Συνήθως ὅμως πολλοὶ συνενοῦνται μετ' αὐτοῦ, τῆς φωνῆς των ἀκουομένης ἀπὸ ἀποστάσεως πολλῶν χιλιομέτρων.

Πῶς ζῶσιν οἱ πίθηκοι ; Ἐχουσιν οὗτοι κοινωνίαν ;

Ἐκ συγκρίσεως τῆς ζωῆς τῶν πιθήκων εἰς διαφόρους χώρας ὁ Carpenter συμπεραίνει ὡς πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, ὅτι οἱ πίθηκοι ζῶσιν εἰς γεωγραφικῶς μεμονωμένας φυλετικὰς ομάδας. Ἐκάστη φυλετικὴ ὁμάς ἀποτελεῖται ἐκ 4-35 ἀτόμων μὲ μ. ὄρον 18. Εἰς τὴν τελευταίαν ὁμάδα ὑπάρχουν 2,48 ἐνήλικοι ἄρρενες, 7,10 ἐνήλικα θήλεα, 3,34 τέκνα μικρὰ καὶ 4,9 ἔφηβοι, ὡς καὶ ποικίλων ἀριθμῶν ἀνευ συντρόφου πιθήκων, οἵτινες προσκολλῶνται εἰς τὰς ομάδας προσωρινῶς. Ἡ ᾠρομένη ὁμάς εἶναι ἀριθμῶς τις ἀτόμων μεγάλης οἰκογενείας, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν ὄχι μόνον πρὸς διαίωσιν τοῦ εἴδους, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλας τὰς ἀνάγκας αὐτῶν· οἱ πίθηκοι δ' οὗτοι εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ζωὴν τῆς ὅλης ομάδος καὶ τοῦ εἴδους. Εἶναι δὲ ἡ ὁμάς αὕτη μεμονωμένη τῶν ἄλλων, μὴ ἐρχομένη εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν καὶ μόνον προσωρινῶς παραλαμβάνουσα τοὺς «περιπλανωμένους» ἀνευ συντρόφου ἄρρενας.

Ἐπικοινωνία διὰ τῆς φωνῆς καὶ συνεργασία εἶναι συνήθης εἰς τὰς ομάδας ταύτας, διὰ τοῦ οὐρλιάσματος δ' ἐπίσης ἀποδιώκουσι τοὺς ξένους, χωρὶς νὰ ἀναγκάζονται νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὰς στιβαρὰς χεῖρας των. Ἡ

φυλετική ομάδα υποδιαιρείται εἰς ομάδας μικροτέρας ἀποτελουμένης ἐκ τῆς μητρὸς καὶ τῶν νηπίων τῆς ἢ καὶ τῶν ἐφήβων τέκνων τῆς.

Κινεῖται δ' ἡ ομάδα εἰς χῶρον 600 μέτρων ἡμερησίως, ὅστις εἶναι σεβαστὸς ἀπὸ ἄλλας ξένας ομάδας. Εἰς τὰς ομάδας ταύτας ὑπάρχουσι καὶ ομάδες παιγνιδίου, ἀμύνης καὶ ὀδηγῶν, ἐπίσης δ' ὑπάρχουσι συγκεντρώσεις ἀρρένων καὶ θηλέων. Μάχη διὰ φωνῶν συνάπτεται εὐθὺς ὡς μία φυλετική ομάδα πλησιάζει ἄλλην, ἐριδίες ὅμως καὶ συναγωνισμὸς σπανίως ἐμφανίζονται εἰς αὐτάς.

Ἡ ομάδα ὀδηγεῖται ὑπὸ ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἀρχηγῶν, τῶν ὁποίων τὰς κινήσεις καὶ ἐνεργείας μιμοῦνται οἱ ἄλλοι. Ἡ διὰ φωνῶν δ' ἐπικοινωνία μετὰ τοὺς διαφόρους τύπους ἐκφράσεων διαρκεῖ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ οἱ πύθηκοι συνεννοοῦνται μετὰ τῶν γνωρίζοντες ἐκ τοῦ τόνου τῆς φωνῆς καὶ τῆς καθόλου ἐκφράσεως τὰς διαφόρους ἀνάγκας τῶν, τοὺς κινδύνους ἢ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχηγοῦ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταδηλοῦται, ὅτι κοινωνικὸς βίος τῶν ζώων ὑπάρχει ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ζούγκλαν.

Εἰς τὴν ζούγκλαν εἶναι εὐκόλον νὰ ἴδῃ τις ὁμοίως θαυμαστὸν κοινωνικὸν βίον τῶν μυρμηκῶν, οἵτινες χρησιμοποιοῦσι δρομίσκον κεκαθαρμένον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κινουῦνται δύο σειραὶ μυρμηκῶν καθ' ἀντίθετον διεύθυνσιν. Καὶ τὸ μὲν ἓν στίφος ἐκκινεῖ ἐκ τινος σεσηπότος δένδρου ἢ ἄλλης τινὸς πηγῆς τροφῆς πρὸς τὴν φωλεάν, κρατοῦν εἰς τὸ στόμα τοῦ ἄχυρόν τι ἢ ἐλάχιστον τμήμα τοῦ δένδρου, τὸ δ' ἕτερον ἄνευ τινὸς ἀντικειμένου στρέφει ἐκ τῆς φωλεᾶς, ἵνα παραλάβῃ ἄλλο τι πρᾶγμα πολύτιμον διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν κατοικίαν τῆς ὅλης ομάδος. Καθ' ὁδὸν θὰ παρατηρήσῃ τις πλὴν τῶν ἐργατῶν τούτων καὶ ρωμαλεωτέρους, ἰσταμένους ἢ βαδίζοντας καὶ ἐπιτηροῦντας τὴν ἐργασίαν. Οὗτοι εἶναι στρατιῶται, οἵτινες, ἂν τις τῶν ἐργατῶν παρεκτρέπεται, τιμωροῦσιν αὐτὸν δάκνοντες διὰ τῶν ἰσχυροτάτων σιαγόνων τῶν καὶ ἐπαναφέροντες αὐτὸν εἰς τὸ καθῆκον.

Ἡ μετὰ προσοχῆς σπουδῆ τῆς ομάδος τῶν μυρμηκῶν τούτων θ' ἀποκαλύψῃ μεγάλην ὁμοίότητα τοῦ κοινωνικοῦ τῶν βίου πρὸς τὸν ἀνθρώπινον. Ἐκαστος ἐργάτης μύρμηξ ἀναβαίνει εἰς τὸ δένδρον, ἐνθα συγκεντροῦνται πάντες πρὸς λεηλασίαν, καὶ ἀφοῦ ἐμπλήξῃ τοὺς πόδας τοῦ ἐπὶ μικροῦ τεμαχίου κόπτει διὰ τῶν ὀδόντων τοῦ περιφερικῶς τοῦτο καὶ παραλαμβάνων αὐτὸ ἀναλαμβάνει τὴν πορείαν τοῦ εἰς τὴν φωλεάν.

Ἡ φωλεὰ αὕτη εἶναι τέλειον σύστημα ὑπογείων αἰθουσῶν, κατακομβῶν ἢ σηράγγων, εἰς τὸ κέντρον δὲ τούτων εὐρίσκεται ἡ Βασίλισσα γεννώσα τὰ ὠά, ἐξ ὧν τὰ διάφορα γένη τῶν μυρμηκῶν τῆς Κοινωνίας ταύτης ἀναπαράγονται.

Ὁ ἐργάτης κατερχόμενος εἰς τὴν φωλεάν παραδίδει τὸ φορτίον τοῦ εἰς νέαν ομάδα ἐργατῶν, οἵτινες ἔργον ἔχουσι νὰ μασῶσι τὰ φύλλα καὶ πα-

ράγωσι πολτόν, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν τροφήν τῆς πόλεως ταύτης τῶν μυρμηκῶν. Ἄλλοι μύρμηκες οἰκιακοὶ εἶναι οἰκονόμοι, προφυλάσσοντες τὴν τροφήν ἀπὸ πάσης ξένης ὕλης. Πανταχοῦ ὅπου ἐργάζονται οἱ μύρμηκες τῆς Κοινωνίας γνωρίζουσι τὸ καθήκον των καὶ οὐδαμοῦ συγκρούονται εἰς τὸ ἔργον των. Ἄν δὲ δυστύχημά τι συμβῇ ἔκ τινος αἰτίας καὶ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος τῶν ἐργαζομένων μυρμηκῶν, εἰδικὸν σῶμα ἀποθέτει ἔξω τῆς ὁδοῦ τοὺς θανόντας, ἐνῆ οἱ τραυματαῖα φέρονται ταχέως πρὸς θεραπείαν εἰς τὴν φωλεάν.

Ἄν χύσωμεν ὕδωρ εἰς τὴν ὀπήν τῶν φωλεῶν καὶ ἀνοιξώμεν αὐτὰς θά ἴδωμεν, ὅτι οἱ καλῶς ὠργανωμένοι ὑπόγειοι κάτοικοι ἔχουσι μεταφέρει τὰ ἐκκωλαφθέντα νεογνά εἰς ξηρότερα δωμάτια.

Τὰ ἀνωτέρω πάντα καταδηλοῦσιν, ὅτι καὶ οἱ μύρμηκες διάγουσι τὰ μάλιστα κοινωνικὸν βίον.

Τὸν αὐτὸν κοινωνικὸν βίον καὶ μάλιστα ἀνεπτυγμένον εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν τοῦ τῶν μυρμηκῶν παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰς μελίσσας, τὰς τε ἀγρίας καὶ τὰς ἡμέρους. Παρόμοιον κοινωνικὸν βίον παρατηρεῖ τις ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ζούγκλας, ὅπου πρωτόγονοι ἄνθρωποι κατοικοῦσιν ἀπὸ χιλιάδων ἔτων.

Ὁ John Gellin εἰς τὴν κοινωνιολογίαν του περιγράφει τοιαύτην κοινωνίαν Ἰνδιάνων τοῦ Καραβαϊκοῦ. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ταύτης ὄντες μογγολικῆς μᾶλλον φυλῆς ἔχουσι χροῖμα ἐρυθρόν, κεφαλὴν στρογγύλην, εὐθεῖαν τὴν κόμην, μικρὸν σῶμα, εἶναι δὲ φιλόξενοι καὶ ἐπὶ τῇ ἀρξίξει ξένου εἰς τὸ ἄνευ τειχῶν χωρίον των, ὀδηγομένου ὑπὸ ὀδηγοῦ γνωρίζοντος τὰ ἔθιμά των. ὁ ἀρχηγὸς τοῦ χωρίου θά ὀμιλήσῃ πρὸς αὐτὸν καὶ θά τὸν καλέσῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, μία δὲ γυνὴ θά προσφέρῃ ποτόν, ὅμοιον πρὸς τὸν ζῆθον, ὡς σημεῖον φιλοξενίας. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ὠργανωμένον εἰς οἰκογενείας, ὁμάδας φίλων, συγγενῶν καὶ θρησκευτικῶν ομάδας.

Ἡ συμπεριφορὰ των κανονίζεται ὑπὸ ἐθίμων. Αἱ γυναῖκες ἐργάζονται εἰς τοὺς ἀγρούς οἵτινες ἀποκαθαίρονται ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, καλλιεργοῦσαι καὶ συλλέγουσαι διάφορα λαχανικά καὶ ὄσπρια πρὸς τροφήν, ἰδία ρίζας εἰδικὰ καὶ πλουσίας εἰς ἄμυλον. Οἱ ἄνδρες θηρεύουσι διὰ τῶν ἰχθύων ἢ ἀλιεύουσιν ἰχθύας. Τὸ χωρίον ἔχει ὡσαύτως συγκεντρώσεις πρὸς κοινὴν ψυχαγωγίαν, χορὸν ἢ τελετὰς θρησκευτικῶν.

Β. Εἶδη κοινωνικοῦ βίου τῶν ζώων

Δύο εἶναι οἱ τύποι τῆς Κοινωνίας τῶν ζώων :

α) Ὁ τοῦ μονοκυττάρου ὀργανισμοῦ. Οὗτος παρατηρεῖται εἰς πολλὰ τῶν πρωτοζώων, διαβιούντων εἰς ἀποικίας σχηματιζομένας ἀπὸ συνεχεῖς ὑποδιαιρέσεις τῶν μονοκυττάρων ζώων, ἐκάστη τῶν ὁποίων εἶναι χωριστὸν ἄτομον εὐρισκόμενον ὅμως ἐν ἀδιακόπῳ ἐπαφῇ μετὰ τῶν ἄλλων ὀργανισμῶν, μεθ' ὧν καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργεῖ καὶ κινεῖται κατὰ σπειροειδεῖς τροχιάς.

Εἰς τινὰ εἶδη καὶ ἀποικίας ζώωντων μονοκυττάρων ὁργανισμῶν ὑπάρχει κατανομή ἐργασίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φυσικῶν διαφορῶν τῶν ὁργανισμῶν. Τούτων τινὰ ἄτομα διατηροῦσι ρεῦμα συνεχοῦς ὕδατος, ἐκτὸς τῆς ἀποικίας, ἐνῶ ἄλλα φροντίζουν διὰ τὴν διατροφήν καὶ τὴν ἀναπαραγωγὴν. Εἰς ἄλλας ἀποικίας διακρίνονται ἕνεκα τῆς κατανομῆς τοῦ ἔργου τύποι ἀτόμων ἐπιμελουμένων, ἄλλων μὲν τὴν διατροφήν, ἄλλων δὲ τὴν ἀναπαραγωγὴν, ἄλλων τὴν φρούρησιν καὶ ἄλλων τὴν ἄμυναν.

β) Ὁ τῶν κοινοτήτων τῶν ζώων, ἐντόμων κλπ. Ἐκτὸς τῶν κοινωνιῶν τούτων, τῶν μονοκυττάρων, ἔχομεν κοινότητας ζώων, ὡς εἶναι αἱ τῶν λεγομένων κοινωνικῶν ἐντόμων, τῶν μυρμηκῶν δηλαδὴ, τῶν σφηκῶν καὶ τῶν μελισσῶν, μὴ εὐρισκομένων εἰς φυσικὴν ἐπαφὴν.

Εἰς ταύτας ὑπάρχει μία Βασίλισσα, ἡ μόνη γεννώσα θήλεια εἰς τὰς κοινότητας καὶ μέγα πλῆθος τέκνων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θήλεια ἐργάτρια καὶ μικρὸς ἀριθμὸς κηρήντων ἀρρένων. Ἐξ ὅλων τῶν γνωστῶν ἐντόμων (περὶ τὰ 500.000) μόνον 3% εἶναι κοινωνικά. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἐξ ἐνστίκτου ἐκτελοῦσι τὰς ἰδίας πάντοτε ἐργασίας, εἶναι δὲ προικισμένα μὲ ἐτοιμότητα πρὸς ἀμοιβαίαν ἄμυναν. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἐντόμων τούτων τελεῖται ἢ διὰ τῆς ὄσμης ἢ διὰ τῆς ἀφῆς τῶν κεραιῶν. Μάχαι δ' ὡσαύτως μεταξὺ ὁμάδων καὶ κοινωνιῶν διαφόρων συνάπτονται, σημεῖον τοῦτο ὅτι αὐτὰ ἀναγνωρίζουσιν ὅρια ζωῆς καὶ δράσεως καθωρισμένα δι' ἐκείστην κοινωνίαν.

Περὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἐντόμων τούτων παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

1) Τὰ ἔντομα ταῦτα ἕνεκα τοῦ πλῆθους τῶν εἶναι ἰσχυρότατα, ἰσχυρότερα ἐνίοτε τοῦ ἀνθρώπου, μὴ τολμῶντος λ.χ. νὰ κατοικῇ εἰς οἰκίας ὅπου φωλεαὶ τερμιτῶν ὑπάρχουσι. 2) Διὰ τῆς συνεργασίας τῶν καθίστανται ἐπαρκέστατα εἰς τὰς δύο μεγάλας ἀνάγκας τῶν, τὴν τροφήν καὶ τὴν κατοικίαν. 3) Προτέρημα τῶν ζώων τούτων εἶναι, ὅτι παράγουσι διαρκῆ προϊόντα, ὥστε τὰ τέκνα νὰ δύνανται ἀρχίζοντα ἐκ τῶν εὐκολωτέρων νὰ ἀσχολοῦνται περὶ τὰς δυσκολωτέρας ἐργασίας, προαγόμενα ἐκ τῆς τάξεως τῶν καθαριστῶν λ.χ. τῶν κυψελίδων, ἐνθα ἡ Βασίλισσα γεννᾷ τὰ ὠά της, εἰς παιδοκόμους ἐπιτηροῦντας καὶ τρέφοντας τὰ νεογνά μὲ μέλι φερόμενον ὑπὸ τῶν ἐργατριῶν ἔξωθεν. 4) Ἔχουσιν εἰδίκευσιν καὶ συνεργασίαν εἰς τὸ ἔργον τῶν, ἀνωτέραν τῆς τῶν ἀνθρώπων.

Κοινωνικὸς βίος παρατηρεῖται ὁμοίως μεταξὺ τῶν φωκῶν, αἵτινες ζῶσι κατ' οἰκογενείας ἐχούσας πατέρα, μητέρα καὶ τέκνα, συνεργαζομένης μετ' ἄλλων πρὸς κατασκευὴν κατοικιῶν. Οἱ λύκοι, πολλοὶ ἰχθύες, πτηνία, διάφορα εἶδη ζώων ζῶσιν ἐπίσης ὁμαδικῶς μὲ κατανομὴν ὡσαύτως τῆς ἐργασίας καὶ τῆς εὐθύνης.

β. Γενικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ κοινωνικοῦ βίου

Τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα καταδεικνύουσιν, ὅτι κοινωνικὸς βίος δὲν ὑφίσταται μόνον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ζώοις, ἅτινα ἀπὸ

ἐκατομμυρίων ἐτῶν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ζῶσι ται-
οὔτον βίον.

Τίνα τὰ γενικά χαρακτηριστικά του ; 1) Ὅπου εὐρίσκομεν κοινω-
νικὸν βίον, ἐκεῖ κατὰ κανόνα τὰ ἄτομα ζῶσι καθ' ὁμάδας. 2) Διάκρισις παρα-
τηρεῖται μεταξὺ μελῶν καὶ μὴ μελῶν τῆς ὁμάδος. 3) Ἡ διάκρισις αὕτη
γίνεται διὰ τῶν αἰσθήσεων. 4) Ὁ κοινωνικὸς βίος διακρίνεται ἐκ τῆς κατα-
νομῆς τοῦ ἔργου καὶ τῆς εἰδικεύσεως. 5) Ὁ κοινωνικὸς βίος χαρακτηρίζεται
διὰ συνεργασίας τῶν μελῶν τῆς κοινότητος.

Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀνθρώπος ὁ μοναδικὸς τύπος τοῦ κοι-
νωνικοῦ ζώου.

Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία : Συγκρίνοντες τὰς κοινωνίας
τῶν ζῴων πρὸς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ κύριον
χαρακτηριστικὸν ταύτης εἶναι ἡ ποικιλία, παρατηρουμένη εἰς τὰς δια-
φόρους φυλάς, ἐξ ὧν ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία ἀπαρτίζεται. Οὕτως ἐνῶ εἰς
τὰ κοινωνικά ἐκ τῶν ζῴων εἰς καὶ ὁ αὐτὸς τύπος ὑπάρχει εἰς ἕκαστον γένος,
εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος διάφορος εἶναι ἡ κοινωνία τῶν ζῴων εἰς τὰς
ζούγκλας, ἢ λ.χ. ἡ κοινωνία τῶν Ἀθηναίων, τοῦ Λονδίνου ἢ τοῦ Βερολίνου·
διάφορα δ' εἶναι τὰ χωρία καὶ οἱ συνοικισμοί, αἱ κῶμαι καὶ αἱ πόλεις, τὰ
ἔθνη καὶ αἱ αὐτοκρατορίαι. Οἱ ἀνθρώποι ἐπίσης ἀλλαχοῦ ζῶσιν εἰς οἰκίας
ἐπὶ δένδρων, ὡς ἐν Λιβύῃ ἢ Καπαδοκίᾳ, εἰς οἰκίας ἐκ χιόνος, ὡς εἰς τὰς
ἀρκτικὰς χώρας, εἰς σκηνάς, εἰς ἐκ φλοιοῦ οἰκίας, εἰς οὐρανοξύστας κλπ. Αἱ
ἀσχολίαι ὡσαύτως τῶν ἀνθρώπων διαφέρουσιν ἀπὸ ὁμάδος εἰς ὁμάδα καὶ ἡ
κοινωνικὴ ὑφὴ ποικίλλει μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων.

Αἱ ὁμάδες τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν εἶναι ἄγνωστοι εἰς τινὰς
κοινωνίας, ἐκ κληρονομικότητος δὲ τεῖχην χωριστικὰ διακρίνουσι τὰς ὁμάδας
τῆς κοινωνίας (Ἰνδία). Εἶναι δὲ αἱ ὁμάδες καὶ τὰ ἔθνη πολιτικῶς ὠργανω-
μένα καὶ κυβερνῶνται διαφόρως, αὐτοκρατορίαι καὶ ὀλιγαρχίαι, δικτατορίαι
καὶ δημοκρατίαι. Ἄλλαι κοινωνίαι ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν των διαβίωσιν
ἐξαρτῶνται μόνον ἀπὸ τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἀλιεῖαν καὶ ἄλλαι ἀπὸ τὰ βιομη-
χανικά των προϊόντα. Εἰς τινὰς κοινωνίας οἱ ἄνδρες ἐπιτρέπεται νὰ ἔχωσι
μίαν γυναῖκα, εἰς ἄλλας ὅσας δύνανται νὰ διατρέψωσι καὶ εἰς ἄλλας, ἐλαχί-
στας, μία γυνὴ δύναται ἀντιθέτως νὰ ἔχη πολλοὺς ἄνδρας.

2ον χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων με-
ταβάλλεται ταχέως καὶ ριζικῶς. Ἡ μορφή του ἀπὸ γενεᾶς εἰς
γενεάν μεταβάλλεται, ἔστω καὶ ἐπ' ὀλίγον, ἐφ' ὅσον δὲ αἱ ἐφευρέσεις πολλα-
πλασιάζονται, ἀλλάσσει, μεταβάλλεται καὶ ἐξελίσσεται ἡ κοινωνία, ἄλλα ἔθνη,
ἄλλων κοινωνιῶν ἀποδεχομένη, ἄλλας πίστεις καὶ πεποιθήσεις, ἄλλα ἐνδύματα,
ἄλλου εἴδους κατοικίαν, ἄλλου εἴδους τροφήν κλπ., ἐνῶ εἰς τὰ ζῶα ὁ κοινο-
νικὸς των βίος παραμένει ὁ αὐτὸς κινούμενος καὶ ἐλαυνόμενος ὑπὸ τῶν ἐνστί-
κτων, τὰ ὁποῖα καὶ ταῦτα ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀνθρώπον, εἶναι πλεονέστερα
καὶ τὰ μάλιστα ὠργανωμένα.

Ὄφειλεται δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ τῶν ζώων 1) εἰς τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει πλουσίως ὠργανωμένον κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα καὶ μέγιστον καὶ περίπλοκον ἐγκέφαλον, δι' ὃν λειτουργεῖ ὁ ψυχικός του βίος. 2) Ὁ ἄνθρωπος ἴσταται ὀρθίως καὶ ἐλευθέρως βαδίζει καὶ κινεῖται καὶ ἐρευνᾷ τὸ περιβάλλον. 3) Αἱ χεῖρες εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι εὐκίνητοι καὶ ὄργανα ἐκτελοῦντα λεπτοτάτας κινήσεις καὶ χειροτεχνήματα. 4) Ὁ ἄνθρωπος κέκτηται τὴν ἰκανότητα πρὸς τὸ ὀμιλεῖν, ἴδια ὄργανα ἔχων πρὸς τοῦτο καὶ δυνάμενος νὰ ἐπικοινωνῇ μετὰ τῶν ἄλλων συνανθρώπων του καὶ ἐπομένως κοινωνικὰς σχέσεις νὰ συνάπτῃ. 5) Πλὴν τούτων, τὸ ἀνθρώπινον σῶμα εἶναι ἄνευ τριχῶν, πρᾶγμα ἀπαιτοῦν ἔνδυσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ψύχους. 6) Οἱ κυνόδοντες, τοὺς ὁποίους ἔχει καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ζῶα εἶναι εἰς τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν κυρίως ὄπλα πρὸς ἀμυναν καὶ ἐπίθεσιν. 7) Ἡ ἀνθρωπίνη οἶς εἶναι πάντῃ διάφορος τῆς τῶν ζώων. 8) Ὁ ἄνθρωπος ἔχει σιαγόνα διάφορον τῆς τῶν ζώων. 9) Τὸ γεννώμενον ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τέκνον εἶναι τελείως ἀνίκανον ἐν ἀρχῇ πρὸς συντήρησιν, ἡ νηπιακὴ του δ' ἡλικία εἶναι μακρὰ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἔκγονον τοῦ ζώου, ὅπερ εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς κινεῖται καὶ τὴν τροφήν του εὐρίσκει καὶ 10) Ὁ ἄνθρωπος εἶναι παμφάγον καὶ ἔχει διάφορον πεπτικὸν σωλήνα τοῦ τῶν ζώων, γενικῶς δ' εἰπεῖν ὁ ἄνθρωπος εἶναι βασιλεὺς τῶν ζώων.

7. Ἔργον τῆς Κοινωνιολογίας καὶ εἶδη αὐτῆς

Ἡ Κοινωνιολογία εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς δὲν περιορίζεται ἀπλῶς εἰς τὴν διαπίστωσιν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ἀλλ' ἔτι εὐρύτερον καὶ βαθύτερον ἐξετάζει αὐτά.

ὑποθέσωμεν, ὅτι παρατηρητὴς τις ἀπὸ τοῦ Λυκαβηττοῦ παρατηρεῖ τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ θὰ βλέπῃ κτίρια διάφορα τοποθετημένα κατὰ τινα τάξιν, δρόμους, δένδρα, πλατείας, αὐτοκίνητα, ἀνθρώπους περιπιτοῦντας ἢ μεταβαίνοντας πρὸς ἐργασίαν εἰς τι ἐργοστάσιον, ἢ ἐκκλησίαν τινά, ἢ ἄλλο τι κοινωνικὸν ἴδρυμα.

Κατερχόμενος τοῦ Λυκαβηττοῦ ὁ παρατηρητὴς καὶ εἰσερχόμενος εἰς τι ἐργοστάσιον, ἢ κοινωνικὸν ἴδρυμα βλέπει ἄλλα μὲν πρόσωπα νὰ ἀσχολῶνται εἰς τὸ ἕτερον, ἄλλα δὲ εἰς τὸ ἄλλο εἶδος τῆς ἐργασίας, συντείνοντα εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, οἷον τὴν κατασκευὴν ὑποκαμίσων, ἢ τὴν συσκευασίαν καπνοῦ, ἢ τὴν κατασκευὴν ὑποδημάτων, ἢ τὴν παρασκευὴν ἄρτου, ἢ τὴν ἐκτέλεσιν θρησκευτικῶν καθηκόντων, ἢ τὴν παρακολούθησιν διαλέξεως κλπ. Βλέπει δηλαδὴ τώρα ὁ παρατηρητὴς ὄχι πλέον πρόσωπα, κτίρια καὶ γενικῶς πράγματα ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ συνδεόμενα, ἀλλὰ ἴδρυματα, ὀργανώσεις κοινωνικὰς καὶ εἶδη ἀπασχολήσεων.

Περαιτέρω βλέπει ὁ παρατηρητὴς, ὅτι ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς κοινῆς ταύτης ζωῆς τῶν ἀτόμων γεννῶνται ἐνέργειαι, διαθέσεις καὶ φαινόμενα

μεταξὺ αὐτῶν. Ἐὰν δὲ βαθύτερον παρατηρήσῃ, θὰ διακρίνη ἐπίσης εἰς τὴν κοινὴν ταύτην ζωὴν ἐν τῷ οἴκῳ, ἢ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, ὅτι τὰ συνεργαζόμενα ἄτομα σχηματίζουν διαθέσεις πρὸς πράγματα μὴ πραττόμενα, ἢ ἐκτελούμενα πρὸ αὐτῶν, πρὸς ἀφηρημένας ιδέας καὶ σύμβολα, ὅτι σχηματίζουν τέλος πίστεως καὶ ἰδανικά, τὰ ὅποια διακρίνουσι καὶ χαρακτηρίζουσι τὰς διαφόρους ομάδας, εἰς τὰς ὁποίας τὰ ἄτομα ταῦτα ἀνήκουσι.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα πάντα ἐξετάζει ἡ Κοινωνιολογία. Ἐν τῇ ἐξετάσει δὲ καὶ τῇ σπουδῇ τούτων ἐπεκτείνεται αὕτη πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν αὐτῶν, εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν προήλθον αἱ ἀνωτέρω κινούμεναι καὶ ἐργαζόμεναι ομάδες, καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς ὅλης Κοινωνίας, τῆς ἀναπτύξεως τῆς συνθέσεως αὐτῆς καὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν νόμων, οἵτινες ρυθμίζουν τὰς ἀνθρωπίνους σχέσεις.

Ἐν συνόψει ἡ Κοινωνιολογία ἐξετάζει τὴν Κοινωνίαν ἀπὸ τεσσάρων ἀπόψεων: α) Ἐξετάζει τὰ ἐλατήρια, ἅτινα ἀρχῆθεν ὠθοῦσι τὸν ἀνθρώπου εἰς σχηματισμὸν καὶ ὀργάνωσιν ἐνώσεων καὶ ομάδων, ἐξ ὧν προήλθον πλεῖστα ὅσα κοινωνικά ἔθιμα, κοινωνικά ἰδρύματα καὶ κοινωνικοὶ θεσμοί.

β) Πραγματεύεται περὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἀπὸ τῆς ἀγρίας καὶ βαρβάρου καταστάσεώς της μέχρι τῆς πεπολιτισμένης καὶ προηγμένης τῆς σήμερον.

γ) Ἀναλύει ἔθιμα, παραδόσεις, ἰδρύματα, κοινωνικὰς ἐνεργείας καὶ πράξεις, πραγματευομένη πῶς λ.χ. οἱ ἄνθρωποι ζῶσιν εἰς τὴν ὀργανωμένην ζωὴν τῆς σήμερον, πῶς ἡ ὁμάς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸ ἄτομον καὶ πῶς τοῦτο διαμορφώνει τὴν ὁμάδα, τίνες αἱ ἐνεργεῖαι, δι' ὧν αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐν ἁρμονίᾳ διαρρυθμίζονται κλπ. καὶ

δ) Ἐξετάζει τοὺς ὄρους, τὰ αἷτια καὶ τὰ μέσα τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας, τῆς προόδου καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς σημερινῆς κοινωνίας, ὁδηγοῦσα ἡμᾶς διὰ τῆς γνώσεως τῶν αἰτίων κοινωνικοῦ τινος φαινομένου ἢ τῶν ἐπιδράσεων καταστάσεώς τινος εἰς τὴν πρόληψιν, βελτίωσιν καὶ θεραπείαν τῆς καταστάσεως ταύτης, λ.χ. τῆς πτωχείας, τοῦ ἐγκλήματος κλπ. Ἐφαρμόζει δηλ. ἡ Κοινωνιολογία τὰς ἐκ τῆς μελέτης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς γνώσεις πρὸς βελτίωσιν αὐτῆς.

Κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἀνωτέρω ἀπόψεις ἡ Κοινωνιολογία ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν θεωρητικὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῆς κοινωνίας, ὀνομάζεται δὲ διὰ τοῦτο Θεωρητικὴ Κοινωνιολογία, ἐνῶ κατὰ τὴν τετάρτην ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ὁμοδικῆς ἐνεργείας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς βελτιώσεως τῆς κοινωνίας καὶ ὀνομάζεται Ἐφαρμοσμένη Κοινωνιολογία.

Κατὰ ταῦτα ἀκριβέστερον ἡ Κοινωνιολογία δύναται νὰ ὀρισθῇ ὡς ἐπιστήμη ἐξετάζουσα τὰ φαινόμενα καὶ τὰς ἐνεργείας τῶν ὀργανωμένων ἀνθρωπίνων ομάδων καὶ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν συναγωγὴν ἀρχῶν καὶ τρόπων πρὸς βελτίωσιν τῆς Κοινωνίας.

Β. Συναφεῖς Ἐπιστήμαι

Εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς τοῦτο ἡ Κοινωνιολογία βοηθεῖται τὰ μέγιστα καὶ ἀντλεῖ ὕλην παρὰ τῶν ἄλλων κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἠθικῆς, τῶν Οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, τῶν Πολιτικῶν, τῆς Ἱστορίας, τῆς Ἀνθρωπολογίας, τῆς Συγκριτικῆς Θρησκειολογίας, ἐκάστη τῶν ὁποίων πραγματεύεται κοινωνικὰ προβλήματα ἀπὸ ἰδίας ἀπόψεως· περισσότερο δὲ ὡς ἡ Κοινωνιολογία ἐπικουρεῖται παρὰ τῆς Ψυχολογίας.

Οὕτω α) ἔχει σχέσιν καὶ δανείζεται ὕλην καὶ ὄρολογίαν καὶ μέθοδον σπουδῆς παρὰ τῆς Βιολογίας, ἣτις ἔργον ἔχει τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ζωῆς εἰς πάσας αὐτῆς τὰς μορφὰς ἀπὸ τοῦ πρωτοπλασματικοῦ σπέρματος μέχρι τοῦ πλήρους ὀργανισμοῦ.

β) ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας, τὰς σπουδαζούσας εἰδικῶς τὰ φαινόμενα, ὅσα συνδέονται πρὸς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κατανομήν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν.

γ) εἶναι συναφῆς πρὸς τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας, τὰς σπουδαζούσας τὰς μεθόδους καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς διοικήσεως καὶ τῆς κυβερνήσεως.

δ) ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν Ἱστορίαν, τὴν ἐξετάζουσαν τὰς λεπτομερείας καὶ τὰ αἷτια τῶν ἀνθρωπίνων γεγονότων καὶ πράξεων.

ε) Συνδέεται πρὸς τὴν Ἀνθρωπολογίαν, παρέχουσαν δεδωμένα καὶ ὕλην, δι' ὧν δημιουργεῖται ἐν μέρει τὸ οἰκοδόμημα τῆς Κοινωνιολογίας.

στ) ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν Ἠθικὴν, τὴν ἐξετάζουσαν τὰς πράξεις ἀτόμων καὶ ὁμάδων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀξίας ἢ τῆς ἀπαξίας αὐτῶν καὶ ὀρίζουσαν κανόνας, καθ' οὓς ὀφείλει νὰ ζῆ ὁ ἄνθρωπος.

ζ) Ἐκείνη ὁμοίως ἡ ἐπιστήμη, πρὸς ἣν τὰ μέγιστα συνδέεται ἡ Κοινωνιολογία, εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἡ Ψυχολογία. Διότι ἐφ' ὅσον ἡ Κοινωνία ἀποτελεῖται ἀπὸ ὁμάδας ἀτόμων σκεπτομένων καὶ ἐνεργούντων ὁμοίως ἐπὶ τῇ θάσει τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, ἵνα πλήρως αὕτη κατανοηθῆ, πρέπει νὰ μελετηθῆ καὶ ἀπὸ τῆς ἀτομικῆς καὶ ἀπὸ τῆς κοινωνικῆς ἀπόψεως καὶ ἀκολουθῶς νὰ συνδυασθῶσι τὰ ἐξ ἀμφοτέρων προκύπτοντα. Ἡ Κοινωνιολογία τ.ἔ. ἐξετάζει ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως τὴν κοινωνικὴν ὁμάδα, ὅπως ἡ Ψυχολογία τὸ ἄτομον, καὶ ἐπιλαμβάνεται τῆς σπουδῆς τοῦ ἀτόμου διὰ τῆς κοινωνίας, ὡς ἡ Ψυχολογία ἐπιλαμβάνεται τῆς σπουδῆς τῆς κοινωνίας διὰ τοῦ ἀτόμου. Διὰ τοῦτο παρὰ τινῶν ἡ Κοινωνιολογία θεωρεῖται ὡς Κοινωνικὴ Ψυχολογία, μολονότι διαφέρει ταύτης, διότι εἶναι γενικωτέρα, περιέχουσα καὶ τὴν Κοινωνικὴν Ψυχολογίαν, τὴν ἀσχολουμένην μόνον περὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν τῶν εἰς ὀργανωμένας ὁμάδας ζώντων ἀνθρώπων.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους, ὡς σπουδασταὶ τῆς Κοινωνιολογίας, δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν τὴν φύσιν τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν σημασίαν, ἣν τοῦτο ἔχει διὰ τὸν καθορισμὸν καὶ τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας, ὅπως καὶ ἀντιθέτως

ὁ ψυχολόγος δὲν δύναται νὰ παραβλέψη τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κοινωνίας ἐν τῇ μορφώσει τοῦ ἀτόμου.

Καίτοι ὅμως ἡ Κοινωνιολογία συνδέεται καὶ ἔχει σχέσιν καὶ χρησιμοποιοεῖ τῶν ἀνωτέρω ἐπιστημῶν τὰ δεδομένα, ἐν τούτοις εἶναι ἰδία διακεκριμένη ἀπ' αὐτῶν κοινωνικὴ ἐπιστήμη, πραγματευομένη περὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν νόμων, οἵτινες διακυβεύονται τὴν ὅλην κοινωνίαν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀνωτέρω κοινωνικὰς ἐπιστήμας (οἰκονομικὰς, πολιτικὰς, ἠθικὰς), τὰς πραγματευομένας εἰδικὰ προβλήματα, ἀναφερόμενα εἰς τμήματα τῆς κοινωνίας, ἢ εἰδικὰ διαφέροντα αὐτῆς.

Συνάπτεται δηλαδὴ ἡ Κοινωνιολογία, ὡς κοινωνικὴ καὶ αὕτη ἐπιστήμη, πρὸς τὰς ἄλλας κοινωνικὰς ἐπιστήμας, τ.ἔ. τὴν οἰκονομικὴν, τὴν ἀνθρωπολογίαν τοῦ πρωτογόνου πολιτισμοῦ, τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην, τὴν κοινωνικὴν ψυχολογίαν, τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἱστορίαν, διαφέρει ὅμως τούτων. Καὶ δὴ ὁ κοινωνιολόγος μελετᾷ τὴν ἀνθρωπίνην διαγωγὴν μὲ ὀλιγώτερον εἰδικευμένον διαφέρον τοῦ σπουδαστοῦ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης (τοῦ ἐνδιαφερομένου περὶ κυβερνητικῶν λειτουργιῶν καὶ ἐνεργειῶν), ἢ τοῦ οἰκονομολόγου (ἀσχολουμένου περὶ τὰς μεθόδους τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν πρὸς τὸ ζῆν) καὶ τοῦ ἱστορικοῦ· διότι ὁ κοινωνιολόγος ἐνδιαφέρεται διὰ «τυπικὰ» καὶ ἐπαναλαμβανόμενα συχνάκις φαινόμενα, ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν σχέσεων μᾶλλον ομάδων πρὸς ομάδας, ἢ ἀτόμων πρὸς ομάδας ἐξετάζων **σ υ ν ο λ ι κ ῶ ς** καὶ **σ υ σ τ η μ α τ ι κ ῶ ς** τὰ φαινόμενα πάντα τῆς κοινωνικῆς ἐνεργείας, περισσότερον δ' ἀσχολεῖται μὲ τὰς νέας κοινωνίας ἢ ὁ ἀνθρωπολόγος τοῦ πρωτογόνου πολιτισμοῦ.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω πᾶσαι αἱ κοινωνικαὶ ἐπιστήμαι συνάπτονται καὶ ἐνιαχοῦ εἶναι μερικῶς ἐπ'ἀλληλοι, ἢ δὲ Κοινωνιολογία ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἄλλων Κοινωνικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἔχει στενωτάτην σχέσιν πρὸς αὐτάς, ἀντλοῦσα ὕλην παρ' ἐκείνων, εὑρήματα καὶ γνώσεις, ἅς καὶ ἐκεῖναι πραγματεύονται. Διὰ τοῦτο καὶ διάφοροι κλάδοι τῆς Κοινωνιολογίας ἀνεπτύχθησαν καὶ δὴ :

1) Ἡ Κοινωνικὴ Ψυχολογία, πραγματευομένη τὰς ἀλληλεπιδράσεις τῶν ἀτόμων μεταξὺ των ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἀμοιβαίων τούτων ἐνεργειῶν ἐπιδράσεις ἐπὶ τῶν σκέψεων, συναισθημάτων καὶ ἔξεων τοῦ ἀτόμου.

2) Ἡ Κοινωνικὴ Ἠθικὴ, ἐξετάζουσα τὰ ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀπορρέοντα ἠθικὰ προβλήματα (τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας, κεφαλαίου καὶ ἐργασίας κλπ.).

3) Ἡ Κοινωνιολογία τῆς γνώσεως, μελετᾷ τὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς γνώσεως καὶ ἄλλων παραγόντων τῆς Κοινωνίας ἢ τοῦ Πολιτισμοῦ.

4) Ἡ Κοινωνιολογία τῆς οἰκονομικῆς ὁργανώσεως, ἐξετάζουσα ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως τὴν οἰκονομικὴν ἐνέργειαν καὶ

τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν.

5) Ἡ Κοινωνικὴ Ἐγκληματολογία, ἐξετάζουσα τὰς ἰδιαιτέρας ὕψεις τῆς ποινικῆς ἐπιστήμης τὰς σχετικὰς μὲ τὸ δράμα τῆς βιαίας ἢ ἀνηθίου συμπεριφορᾶς ἀτόμων τινῶν, ἐφ' ὧν ἐπιβάλλονται ποιναί, ἀκόμη καὶ ἡ τοῦ θανάτου.

6) Ἡ Κοινωνιογραφία τῶν ὁμάδων, ἐξετάζουσα τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀποδιδομένης ἐννοίας τῶν ὁμάδων ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν, τῶν δεδομένων αὐτῶν καὶ τῆς χρησιμοποιουμένης διὰ τὴν σπουδὴν αὐτῶν μεθόδου. Προῆλθε δ' ὁ κλάδος οὗτος ἐκ τῆς διαφόρου περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς Κοινωνίας θεωρίας παρὰ τοῖς διαφόροις ἐρευνηταῖς.

7) Ἡ ἀνθρωπίνῃ οἰκολογία, ἡ ἐξετάζουσα τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ περιβάλλον του καὶ περιγράφουσα τοὺς παράγοντας, οἵτινες ἐπηρεάζουσι τὴν θέσιν, τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν φυσικὴν ὀργάνωσιν τῆς Κοινότητος, τὴν ὁποίαν διακρίνει τῆς Κοινωνίας.

8) Ἡ Κοινωνιολογία τοῦ δικαίου, ἡ ἐξετάζουσα τὴν νομικὴν τάξιν, τὰς θάσεις καὶ τὰς ἀρχὰς συμφώνως πρὸς τὰς ὁπίσθας ἢ κατὰστασις τῆς νομικῆς τάξεως συγκρατεῖται ὑπὸ τῶν δικαστικῶν καὶ διευθυντικῶν λειτουργιῶν καὶ τὴν σχέσιν τῶν μελετῶν τούτων πρὸς τὴν Κοινωνιολογίαν καὶ ἐν ὀλίγοις τὴν σχέσιν τῆς Κοινωνιολογίας πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν αὕτη ἔσχεν ἐπὶ τῆς δικαιοῦς σκέψεως· καὶ

9) Ἡ Κοινωνιολογία τῆς Θρησκείας, ἡ ὁποία ἐξετάζει τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν θρησκείας καὶ κοινωνίας, τὴν κοινωνιολογικὴν προέλευσιν τῶν μύθων, δογμάτων καὶ παραδόσεων, λατρειῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐνώσεων, τὴν συμβολὴν τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων εἰς τὴν διαφοροποίησιν τοῦ θρησκευτικοῦ βίου καὶ τῶν τύπων αὐτοῦ· κατὰ πόσον ὁ θρησκευτικὸς βίος ἀντανακλᾷ τὴν διάκρισιν τῆς Κοινωνίας κατὰ ἡλικίας, γέννη, ἀσχολίαν, περιουσίαν, τάξιν καὶ ἐπιβολὴν, τὴν κοινωνικὴν προέλευσιν καὶ ἀρχὴν τῶν θρησκευτικῶν κινήσεων καὶ μεταρρυθμίσεων, τὴν σημασίαν τῆς θρησκείας διὰ τὴν συνοχὴν καὶ διατήρησιν ἢ τὴν διάλυσιν τῆς Κοινωνίας καὶ πλεῖστα ἄλλα σχετικὰ προβλήματα.

9. Τὶς ἡ χρησιμότης καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς Κοινωνιολογίας

Ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω δηλοῦται, ἡ Κοινωνιολογία εἶναι σπουδαιότατη καὶ ὠφελιμωτάτη ἐπιστήμη καὶ διὰ τὸν πολιτικὸν καὶ διὰ τὸν στρατιωτικὸν καὶ διὰ τὸν ἱατρὸν καὶ διὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λειτουργὸν καὶ διὰ τὸν δικαστικόν, τὰ μάλιστα δὲ ἀναγκαιοτάτη καὶ ὠφελιμωτάτη διὰ τὸν παιδαγωγὸν καὶ τὸν τῆς κοινωνικῆς προνοίας ἐργάτην.

Ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς προελεύσεως τῆς Κοινωνίας, τῆς λειτουργίας αὐτῆς, τῶν ὄρων τῆς κατευθύνσεως ἀτόμων καὶ ὁμάδων, ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν ὄρων τῆς προόδου ἢ τῆς καταπτώσεώς της, δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε εἰς